

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 11.07.2019 № 975) [www. economy.nayka.com. ua](http://www.economy.nayka.com.ua) | № 1, 2020 | 30.01.2020 р.

DOI: [10.32702/2307-2105-2020.1.67](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.1.67)

УДК 331.548

О. І. Білик,
к. е. н., доцент кафедри адміністративного та фінансового менеджменту,
Національний університет «Львівська Політехніка»
ORCID: 0000-0002-7110-7257
Т. М. Корецька,
студентка III курсу кафедри адміністративного та фінансового менеджменту,
Національний університет «Львівська Політехніка»
ORCID: 0000-0001-9497-2473

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

О. Bilyk
PhD in Economics, Docent of Administrative and Financial Management Department,
Lviv Polytechnic National University
T. Koretska
3rd year student of Administrative and Financial Management Department,
Lviv Polytechnic National University

THE POSSIBILITIES OF DEVELOPMENT OF SOCIAL ENTREPRENEURSHIP IN UKRAINE

Метою цього дослідження є аналізування стану соціального підприємництва в Україні. У статті надано визначення термінам «підприємництво» і «соціальне підприємництво» та вказано його характерні ознаки. Також коротко описано відмінність соціального підприємства від благодійної організації та комерційної діяльності. Авторами цієї наукової статті досліджено стан соціального підприємництва в Україні та найбільш поширені види його діяльності в Україні. Також у статті проаналізовано основні проблеми, з якими стикається практично кожне соціальне підприємство на території нашої держави та розглянуто, як воно функціонує на прикладах двох із найбільш відомих соціальних підприємств в Україні (Горіховий дім та No Waste Ukraine). Авторами також подано власне бачення того, як можна сприяти розвитку соціального підприємництва в Україні.

Improvements in economic and social activity involve more individuals and legal entities in public life and social interests. Today, there is an opportunity to combine efforts for those who support social assistance and support the European project. As for expansion, it means that it is the highest for the highest level. Responsive to guidance and support principles, beneficiaries that support active participants who are passionate about integrating themselves into working life and have

exhausted any necessary cuts or need assistance. At the same time, given the individual abilities, similarities and health conditions, you need to look for ways to promote your integration into the job market. In the global globalization in the modern regions of Ukraine in the field of business was presented "European social model". In this model, there is the implementation of a political report on everything related to the debate on the European perspective on pensions, health and secrecy. These sectors represent the main factors that exist in the national sector of different countries. Traditionally, in each industry, responses to research systems have been created, which is the main sovereign social system.

Undoubtedly, demographic trends, high levels of jobless design, public debt and diminished European economic integration are the major problems for the national systemic internal population (retirement, health and employment). Protesters are turning modern transformational people into a headquarters with the European Budget Institute for a change: with the creation of new entrepreneurship. Sublimation financing and development systems have developed such a form of entrepreneurship as an industrial enterprise. According to the European Commission Initiative Public Enterprises [1], social enterprises have become important in the political debate in other European and non-European regions. It is well known that politicians, citizens and entrepreneurs who adhere to national and sub-national economic systems need others for the social community. Creating favorable work for economic enterprises is the highest need for leveraging capacity, not using created jobs, but they know the answer to the broad broad social and economic needs, and they seek to enhance their capacity and accountability for compliance.

The purpose of this article is to inform readers about the state of social entrepreneurship in Ukraine. It defines the terms "entrepreneurship" and "social entrepreneurship" and indicates its characteristic features. The distinction of social enterprise from charitable organization and commercial activity is also briefly described. We found out that the main thing that separates social entrepreneurship from any other type of entrepreneurship is that it has a social mission. The authors of this scientific article investigate the state of social entrepreneurship in Ukraine and the most common types of its activity in Ukraine. The article also analyzes the main problems faced by practically every social enterprise in the territory of our country and examines how it functions on the examples of two of the most famous social enterprises in Ukraine (Horikhovyy dim and No Waste Ukraine). The authors also provide their own vision of how social entrepreneurship can be promoted in Ukraine.

Ключові слова: підприємництво, соціальне підприємництво, соціальне підприємство, соціальний захист, реінвестування прибутку, джерела фінансування.

Keywords: entrepreneurship, social entrepreneurship, social enterprise, social protection, profit reinvestment, sources of financing.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Соціальне підприємництво є відносно новим видом підприємництва в Україні, проте його роль є надзвичайно важливою у розвитку нашої держави. Воно здатне вирішити таку низку завдань як створення робочих місць і, відповідно, зниження рівня безробіття, виробництво продукції, надання послуг, виконання робіт, залучивши до роботи певні соціальні верстви населення, які мають певні обмеження щодо доступу до робочих місць. Соціальне підприємництво створює передумови до покращення добробуту населення України. Проте суттєвим недоліком є відсутність відповідних законодавчих актів, які б регламентували створення і діяльність соціальних підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Питання соціального підприємництва досліджували Свинчук А.А., Корнецький А.О.,

Гончарова М.А., Назарук В.Я., Гусак Н.С., Туманова А.А. [1], М. Юнус [2], О. Білик та інші, проте особливості функціонування соціального підприємництва в Україні ще недостатньо розглянуто українськими вченими.

Постановка завдання. Метою наукової статті було дослідження стану соціального підприємництва в Україні та надання рекомендацій стосовно його подальшого розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підприємництво — це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку [2]. Соціальне підприємництво — підприємницька діяльність, націлена на пом'якшення або вирішення соціальних проблем. Моххамед Юнус виділяв два види соціальних підприємств, перші ставили на меті не отримання прибутку, а саме моральну сатисфакцію від провадження соціально важливих заходів, а другі організовували ефективну економічну діяльність власного підприємства, при цьому увесь обсяг прибутку спрямовувався на досягнення соціальної мети [3]. Ознаками такої діяльності є:

- соціальні дії
- інноваційність
- самоокуповування і фінансова стійкість
- масштабність і тиражність
- підхід, а саме: здатність соціального підприємця бачити недоліки ринку, знаходити можливості, акумулювати ресурси, розробляти нові рішення, що будуть мати довгостроковий позитивний вплив на суспільство в цілому [4].

Основне, що відділяє соціальне підприємництво від будь-якого іншого виду підприємництва є те, що воно має соціальну місію. Отримання прибутку є не самоціллю, а засобом для досягнення певної соціальної мети.

Тісно пов'язаним із соціальним підприємництвом є поняття «соціальний захист». Поняття «соціальний захист» у широкому розумінні визначають як діяльність держави, спрямовану на забезпечення формування й розвитку повноцінної особистості, виявлення й нейтралізацію негативних факторів, що впливають на неї, створення умов для самовизначення і ствердження у житті. У вузькому розумінні соціальний захист визначають як сукупність економічних і правових гарантій, що забезпечують додержання найважливіших соціальних прав громадян, досягнення соціально прийнятної рівня життя [5].

Поняття соціального захисту охоплює різні сфери суспільства. Оскільки ідеться про захист, то в його основі лежать ризики, зокрема соціальні. Системи соціального захисту різних країн світу охоплюють захист від таких соціальних ризиків, які окреслені рамками загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням: безробіття, хвороби, тимчасової втрати працездатності, інвалідності, втрати годувальника, а також додатково: батьківські обов'язки (наприклад, підтримка, пов'язана з вагітністю, пологами та вихованням дітей), доступність житла соціальна ізоляція (включаючи, наприклад, реінтеграцію алкоголю та наркоманів). Щоб визначити місце соціального захисту нами побудовано модель, яка базована відповідно до піраміди потреб А. Маслоу та з врахуванням чинних індикаторів соціального захисту відповідно до європейського рівня соціальних прав (подано у таблиці 1).

Таблиця 1.
Модель потреб людини

Рівні	Потреби відповідно до піраміди Маслоу		Індикатори соціального захисту
	<i>Вхідний потік</i>		
Потреби другого рівня	Потреби у розвитку і самореалізації		Створення успішних бізнес-моделей, інноваційний та технологічний розвиток, розвиток культури, соціальне підприємництво
	<i>Змішаний потік</i>		
	Потреби у самоствердженні		Підтримка молоді та їх подальша освіта, зайнятість, яка відповідає отриманій кваліфікації
	<i>Вихідний потік</i>		
	Потреби у соціалізації		Доступ до інформації, вирівнювання гендерного дисбалансу, розвиток молоді.

Потреби першого рівня	Потреби у безпеці: соціальна безпека держави; соціальна безпека підприємства; соціальна безпека на рівні індивіда	Рівень економічного і правового розвитку держави, Загальношкільна та дошкільна освіта, профілактика хворіб, надання соціальних гарантій (захист незахищених верств населення, пенсійне забезпечення, захист від безробіття, захист материнства та дитинства)
	Фізіологічні потреби	Охорона здоров'я

Примітка: сформовано О.І. Білик

В Україні соціальне підприємництво почало розвиватись ще на початку 2000-х років, проте станом на сьогодні воно ще недостатньо розвинене через брак знань про нього, відсутність спеціальних законодавчих актів, які б регулювали це питання, незнання відмінностей соціального підприємництва від інших форм підприємництва та його ролі у розвитку суспільства та громад. Його досить часто плутають з благодійними організаціями. У таблиці 2 ми можемо побачити відмінність між соціальним підприємством, благодійною організацією та традиційного бізнесу.

Таблиця 2.

Основні відмінності соціального підприємництва від благодійної організації та традиційного бізнесу

Соціальне підприємство	Благодійна організація	Традиційний бізнес
Соціально-орієнтована структура	Соціально-орієнтована структура	Комерційна структура
Не залежить від зовнішніх джерел фінансування; потрібен лише стартовий капітал	Залежить від зовнішніх джерел фінансування, донорів	Не залежить від зовнішніх джерел фінансування; потрібен лише стартовий капітал
Отримує дохід від власної діяльності, метою якої є пом'якшення або вирішення конкретних соціальних проблем	Отримує гранти та пожертви, які спрямовуються на вирішення соціальних проблем	Отримує дохід від власної діяльності, метою якої є максимізація прибутку
Прибуток реінвестується	Не має прибутку	Прибуток розподіляється серед акціонерів

Примітка: взято з джерела [6, с.16]

На рисунку 1. ми можемо побачити види діяльності соціальних підприємств в Україні станом на 2017 рік.

Рис. 1. Види діяльності соціальних підприємств в Україні [7]

Соціальне підприємництво в Україні досить широко підтримується різноманітними міжнародними фондами і організаціями. Починаючи з 2011 року в рамках проєкту «Розвиток соціального підприємництва», що реалізувався Фондом «Східна Європа», Британською радою, Міжнародним фондом «Відродження», «Price WaterhouseCoopers в Україні», Ерсте Банком та Українським фондом підтримки підприємництва в країні було відкрито три центри (у Львові, Донецьку та Криму), де надавалася інформаційно-методична підтримка для тих, хто проявив інтерес до теми соціального підприємництва. На даний час подібні центри існують у м. Львів, у м. Ужгород, у м. Житомир. Також проєктом міжнародної технічної допомоги «Партнерство для розвитку міст» (Проєкт ПРОМІС) у 2017 році видано Посібник «Що слід знати про соціальне підприємництво». У березні 2018 року в Україні розпочав діяльність новий проєкт «Соціальне підприємництво: досягнення соціальних змін за ініціативою «знизу», що реалізується за фінансової підтримки Європейського Союзу. У лютому 2018 р. Українська соціальна академія анонсувала збір заявок у рамках міжнародної програми Social Impact Award, що передбачає навчання молодих людей від 17 до 25 років, які хочуть познайомитися з соціальним підприємництвом, мають ідею соціального підприємства або ж хочуть масштабувати свій соціальний бізнес [8].

Практично кожне соціальне підприємство стикається з такими проблемами:

- відсутність спеціалізованих послуг із його розвитку.
- соціальні підприємства не можуть ефективно конкурувати у сфері державних закупівель через великі розміри контрактів, вимоги до попередньої кваліфікації, затримки платежів тощо.
- обмеженість доступу до інвестиційних фінансових ресурсів через недостатнє розуміння інвесторами і кредиторами сутності та гібридних бізнес-моделей соціальних підприємств.
- відсутність стартового капіталу. Водночас, незважаючи на складність пошуку початкових інвестицій, більшість соціальних підприємств визнає, що ще гостріше фінансові проблеми постають на етапі зростання чи на стадії зрілості розвитку соціального підприємства.
- труднощі в доступі до зростання капіталу.
- відсутність інформації про соціальний вплив та значення соціальних підприємств перешкоджає виникненню зацікавленості в їх розвитку з боку як приватних інвесторів, так і широкої громадськості [9].

Популярними прикладами соціального підприємництва є кафе-пекарня «Горіховий дім» та компанія з переробки сміття «No Waste Ukraine». «No Waste Ukraine» починала свою діяльність як волонтерська організація, а 2015 року доросла до соціального підприємництва і об'єднала два проєкти — пункт приймання та сортування сміття і сервіс "Зелений офіс". Поки що у їхній команді лише 10 людей. У компанії одразу вирішили працевлаштувати вразливу групу — пенсіонерів, а з початком війни — і переселенців, а влітку на роботу беруть і студентів [10].

Соціальна пекарня «Горіховий дім» — це підприємство, засноване у 2011 році, яке має на меті допомогти жінкам, які опинились у кризовій ситуації, допомогти з харчуванням безхатченкам та працевлаштувати вразливі групи населення Львова. Відкриття соціальної пекарні стало можливим завдяки

грантовій підтримці від Фонду «Східна Європа» за рахунок коштів, наданих Американською торговельною палатою в Україні та Агентством США з міжнародного розвитку. На сьогодні функціонує власна торгова точка; також організовано доставку печива на замовлення додому. Для випікання печива в «Горіховому домі» використовуються лише натуральні продукти, без барвників, ароматизаторів та емульгаторів. У червні 2016 року було засновано благодійну організацію «Фонд Горіховий дім». Пекарня отримала пільговий кредит від підприємницького фонду «Western NIS Enterprise Fund» на суму 700 тис. грн для розширення проекту. Завдяки партнерам «Renovabis» та Благодійному фонду імені Митрополита Андрія Шептицького командою «Горіхового дому» організовується навчання для громадських активістів, священників і чернецтва УГКЦ зі створення та розвитку соціального підприємництва [9].

Висновки. Соціальне підприємництво – перспективна і корисна для суспільства галузь, яка вже робить вагомий внесок в економіку України. Проте на даний момент вона ще не настільки розвинута, тож надзвичайно важливою буде допомога з боку держави стосовно створення сприятливої державної політики, надання програм підтримки розвитку таких підприємств. Також позитивними факторами буде і співпраця соціальних підприємств з представниками місцевої влади та державні замовлення їхніх товарів та послуг, підтримка з боку влади у наданні пільгових умов для оренди приміщення чи вирішення інших питань. Допомогти розвитку соціального підприємництва може і вкладення матеріальних коштів з боку благодійників, і купівля їхньої продукції чи користування їхніми послугами населенням. Все це призведе до подальшого розвитку економіки України.

Список використаної літератури.

1. Social economy and social entrepreneurship — Social Europe guide — Volume 4. [Електронний ресурс] — Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2013 — 108 pp. — Режим доступу: ec.europa.eu/social
2. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV [Електронний ресурс] // Відомості Верховної ради України, Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/436-15>
3. Юнус М., 2010. Создавая мир без бедности. Социальный бизнес и будущее капитализма: монография. Москва: Альпина Бизнес Букс. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://klex.ru/lq5>
4. Соціальне підприємництво. Вікіпедія. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Соціальне_підприємництво
5. Болотіна Н. Право людини на соціальне забезпечення в Україні: проблема термінів і понять // Право України. 2000,- № 4.- С. 36.
6. Соціальне підприємництво: від ідеї до суспільних змін. Посібник / Свинчук А.А., Корнецький А.О., Гончарова М.А., Назарук В.Я., Гусак Н.Є., Туманова А.А. Київ: ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ»», 2017. 188 с.
7. Підсумковий звіт за результатами дослідження «Соціальні підприємства в Україні» / авт. тексту громадська організація «Молодіжний центр з проблем трансформації соціальної сфери “СОЦІУМ-ХХІ”». 2017. 32 с.
8. Розвиток соціального підприємництва в Україні та його роль у реінтеграції Донбасу. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://old2.niss.gov.ua/content/articles/files/111Zapiska-Hodgson-Sots-p_dpri_mnitstvo-zatverdzhene-4cef0.pdf
9. Що слід знати про соціальне підприємництво. Посібник / Смаль В., Кокоть В. ПРОМІС-2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pleddg.org.ua/ua/2017/shho-slid-znati-pro-socialne-pidpriem/>
10. No Waste Service: Сміття може приносити не проблеми, а користь. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://delo.ua/business/smittja-mozhe-prinositi-ne-problemi-a-korist-346221/>

References.

1. Social Europe guide. Volume 4. Luxembourg: Publications Office of the European Union (2013). “Social economy and social entrepreneurship”. Available at: ec.europa.eu/social (Accessed 5 December 2019).
2. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), Economic code of Ukraine, available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/436-15> (Accessed 1 December 2019).
3. Yunus M. (2010), “Sozdavaya mir bez bednosti. Sotsialnyy biznes i budushee kapitalizma” [Creating a world without poverty. Social business and the future of capitalism], Alpina business books, Moscow. Available at: <https://klex.ru/lq5> (Accessed 5 December 2019).
4. Wikipedia (2019). “Social entrepreneurship”, available at: https://uk.wikipedia.org/wiki/Соціальне_підприємництво (accessed at 2 December 2019).
5. Bolotina N. (2000), “Human right to social security in Ukraine: the problem of terms and concepts”, Pravo Ukrainy, vol. 4, p.36.
6. Svyinchuk A.A., Kornetsky A.O., Honcharova M.A., Nazaruk V.Ya., Husak N.Ye., Tumanova A.A. (2017), “Sotsialne pidpryyemnytstvo: vid ideyi do suspilnych zmin” [Social entrepreneurship: from idea to social change], VNA, Kyiv, Ukraine.

7. Public organization "Youth Center for Transformation of the Social Sphere "SOCIUM-XXI" (2017), "Pidsumkovyy zvit za rezultatamy doslidzhennya "Sotsial'ni pidpryyemstva v Ukraini"" [Final report on the results of the survey "Social enterprises in Ukraine"].

8. The official site of the National institute for the strategical studies (2019), "Development of social entrepreneurship in Ukraine and its role in the reintegration of Donbass" Available at: http://old2.niss.gov.ua/content/articles/files/111Zapiska-Hodgson-Sots-p_dpri_mnitstvo-zatverdzhene-4cef0.pdf (Accessed 10 December 2019)

9. Smal' V., Kokot' V. (2017), Scho slid znaty pro sotsialne pidpryyemnytstvo [What you need to know about social entrepreneurship], PLEDDG, Kyiv, Ukraine. Available at: <http://pleddg.org.ua/ua/2017/shho-slid-znati-pro-socialne-pidpriem/> (Accessed 17 December 2019)

10. The official site of news resource "Delo.ua" (2018), "No Waste Service: Garbage can bring not only problems, but benefits too". Available at: <https://delo.ua/business/smittja-mozhe-prinositi-ne-problemi-a-korist-346221/> (Accessed 20 December 2019)

Стаття надійшла до редакції 15.01.2020 р.